

Ο ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ ΙΑΤΡΟΣ

ἦτοι

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΤΟΥ ΙΑΤΡΟΥ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ
ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟΥ ΑΦΟΡΙΣΜΟΥ ΕΞΑΓΟΜΕΝΩΝ.

Ὁ ἀνάλογιζόμενος τὴν τε πολλαπλὴν διδασκαλίαν, ἣν δέον νὰ ἐκδιδάσκηται ὁ ἰατρός, καὶ ὅσα καὶ οἷα καθήκοντα ὀφείλει οὗτος νὰ ἐπιτελῇ, πάντως μὲν κατανοεῖ, ὅτι συμμέτρως πάνυ καὶ ἐπεικῶς ὁ Ἴπποκράτης ἐν τῇ λαμπρᾷ τῶν Ἀφορισμῶν βίβλῳ ἤρξατο ἀπὸ τῶνδε τῶν λόγων «ὁ βίος βραχὺς, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ», οὐκέτι δὲ θαυμάζει τίνος ἕνεκεν ἀπὸ τῶν τοῦ Ἴπποκράτους μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων τοσοῦτον μικρὰ ἀπεδείχθη καὶ τοσοῦτον ὀλιγοστή ἡ τῶν ἐξόχων καὶ κρατίστων ἰατρῶν πληθὺς¹⁾. Τὰς μὲν ἄλλας ἐπιστήμας δηλονότι καὶ μέτρηται πολλάκις φύσεις πορίζονται ραδίως, τὴν ἰατρικὴν δὲ μόνην ὁ βουλούμενος νὰ ἀκριβῶς ὀφείλει νὰ παρασκευάζῃ ἑαυτὸν παντὶ ἐπιχειρήματι φύσεώς τε καὶ μελέτης,²⁾ εὐπορῶν μὲν ὀξυνοίας, μετέχων δὲ ἀρετῆς εἰλικρινοῦς. Βεβαίως καὶ ἡ ἰατρικὴ διδασκαλία μᾶλλον ἀμέτρητος φαίνεται οὕσα καὶ τὰ τοῦ ἰατροῦ καθήκοντα πολλῶν εὐρύτερα ὑπάρχουσιν ἢ ὥστε ραδίως ἕκαστος ἐκείνην μὲν νὰ περιποιήσῃ ἑαυτῆς, ταῦτα δὲ νὰ ἐπιτελέσῃ ἐν χρόνῳ βίου οὕτω βραχεῖ³⁾. Προτιθεμένοις

¹⁾ Ἴητροὶ φήμη μὲν πολλοὶ, ἔργα δὲ πάγῃ βαιοί. (Νόμος, Ἐμῆμα Α').

²⁾ Χρὴ γάρ, ὅστις μέλλει ἰατρικῆς ξύνεσιν ἀτρεκέως ἀρμόζεσθαι, τῶνδ' ἐμιν ἐπήβολον γενέσθαι, φύσιος, διδασκαλίας, τρόπου εὐφύεος, παιδομαθίας, φιλοπονίας, χρόνου. (Νόμος, Ἐμῆμα Β').

³⁾ Ἴατρικὴν οὐ δυνατόν ἐστι ταχὺ μαθεῖν (Περὶ τύπων τῶν κατὰ ἄνθρωπον)· ἐν δὲ τῇ πρὸς Δημόκριτον ἐπιστολῇ περὶ ἑαυτοῦ λόγον ποιούμενος ὁ Ἴπποκράτης ἀνομολογεῖ «ἐγὼ μὲν γὰρ ἰατρικῆς ἐς τέλος οὐκ ἀφίγμαι, καίπερ ἦδη γηραλέος καθεστώς».

νά σκιαγραφήσωμεν τὴν εἰκόνα τοῦ γνησίου ἱατροῦ, παράδειγμα προ-
κείσθω ἡμῖν αὐτοῦ τοῦ τῶν ἱατρῶν προκαθηγητοῦ ὁ πρῶτος ἀφορισμὸς,
ἀφ' οὔτινος θὰ πειραθῶμεν νὰ ἐξαγάγωμεν τὰ κύρια τοῦ ἱατροῦ κα-
θήκοντα.

«Ὁ βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς, ἡ δὲ
»πειρα σφαλερὴ, ἡ δὲ κρίσις χαλεπὴ· δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑωυτὸν παρέ-
»χειν τὰ δέοντα ποιεῖντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα καὶ τοὺς παρεόντας
»καὶ τὰ ἔξωθεν».

Πρῶτον ἄρα καθήκον τοῦ σπουδάζοντος νὰ ἐκμάθῃ καὶ μετέλθῃ
τὴν τέχνην τὴν μακρὰν ἐν χρόνῳ τοῦ βίου οὕτω βραχεῖ ἔστω τὸ οὕτω
πως καταναλίσκειν πρὸς τελείωσιν τῆς τέχνης ἅπαντας τοῦ βίου τοὺς
καιροὺς, ὥστε νὰ ἀποβαίῃ ὠφέλιμος τοῖς κάμνουσιν, ἢ, τούτου ἀδυνατοῦ
όντος, τοῦλάχιστον νὰ μὴ γίνηται αὐτοῖς βλαβερός· «ἀσχεῖν περὶ τὰ
νοσήματα δύο, ὠφελῆσαι ἢ μὴ βλάπτειν»¹⁾. Ἐν μὲν ταῖς
ἄλλαις ἐπιστήμασι καὶ τέχναις μικρὰν δὴπου ἔχουσι τὰ ἀμαρτήματα
ροπήν· ἐν μόνῃ δὲ τῇ ἱατρικῇ οὐδέποτε οὐδεμίαν παράπτωσις μένει
ἀτιμώρητος. Ὁ βουλόμενος τοίνυν νὰ μὴ πλανᾶται δέον νὰ περιποιήσῃ
ἑαυτῷ δυνάμιν τινα καὶ ἐπιτηδειότητα τοῦ κρίνειν, τοῦ πειραῖσθαι καὶ
τοῦ χρῆσθαι τοῖς καιροῖς· διότι ὁ μὲν καιρὸς συχνότατα φεύγει τὸν
μὴ ἐπιστάμενον νὰ ἐπιλαμβάνηται τῶν καιρῶν, ἡ δὲ πείρα πλανᾷ
τὸν ἀμοιροῦντα τῆς ἐν παντὶ πειράματι δεούσης ὀξυδερκείας, ἡ δὲ
κρίσις ἢ περὶ τε τὴν φύσιν καὶ τὴν θεραπείαν τῶν νόσων ἀσχολουμένη
καθίσταται λίαν δυσχερὴς.

Μέχρι μὲν τοῦδε ἐμνημόνευσεν ὁ Ἱπποκράτης τῶν καθηκόντων
τοῦ ἱατροῦ· αἱ δὲ ἐπίλοιποι τοῦ ἀφορισμοῦ φράσεις δοκοῦσι μὲν ὅτι
ἀναφέρονται μᾶλλον εἰς τοὺς νοσοῦντας καὶ εἰς τοὺς τούτων ἐπιμελητάς·
ἀλλ' ὁ προσέχων τὸν νοῦν εἰς τὴν ἀλήθειαν ὅτι καὶ οἱ κάμνοντες καὶ
οἱ τοῖς κάμνουσιν ἐπαγρυπνοῦντες πλειστάκις ἀπειθοῦσιν ὑψηγομένῳ
καὶ παραγγέλλοντι τῷ ἱατρῷ, ἅτε δὴ μικρὸν ἐπ' αὐτῷ θαρροῦντες καὶ

¹⁾ Περὶ Ἐπιδημιῶν, Α' Τμ. Β'.

²⁾ Τὸν ἱητρὸν δοκέει μοι ἄριστον εἶναι πρόνοιαν ἐπιτηδεύειν· προγινώσκων
γὰρ καὶ προλέγων παρὰ τοῖσι νοσέουσι τά τε παρεόντα καὶ τὰ προγεγονότα καὶ
τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, ὅκόσα τε παραλείπουσιν οἱ ἀσθενέοντες ἐκδιηγούμενος, πι-
στεύοιτ' ἂν μᾶλλον γινώσκειν τὰ τῶν νοσοῦντων πρήγματα, ὥστε τολμᾶν ἐπιτρέ-
πειν τοὺς ἀνθρώπους σφέας αὐτοὺς τῷ ἱητρῷ. (Προγνωστικὸν Τμ. Β').

ἐλπίζοντες, ὅτι ὁμολογήσῃ ἄνευ ὄγκου, ὅτι ἰατροῦ καθήκον εἶναι καὶ τὸ παντὶ τρόπῳ καὶ σθένει οἰκειοῦσθαι ἦτοί τὸ ἐπισπᾶσθαι ἄλλους εἰς τὴν ἐν ἑαυτῷ πεποίθησιν, οὐχὶ βεβαίως ἦν τινες πολυπραγμονοῦντες ἐκβιάζονται διὰ μυρίων μηχανημάτων καὶ τεχνασμάτων, ἥκιστα ἀρμοζόντων τῷ ἰατρικῷ ἀξιώματι, ἀλλ' ἦν πεποίθησιν ἐνστάζει ταῖς ψυχαῖς ἢ τῶν ἰατρικῶν πραγμάτων ἐμπειρία, ἦν ὁ μόνος τοῖς ἰατρικοῖς σχολάζων δύναται νὰ προσπορίσῃ ἑαυτῷ. Ἡ ἰατρικὴ τέχνη, σκοπούμενης τῆς μεθόδου καθ' ἣν διδάσκεται τανῦν ἐν τοῖς πανεπιστημίαις, ἔχει ἄλλας μαθήσεις ἀκολουθοῦσας καὶ οἶονεὶ συνεμπόρους τσαύτας καὶ τοιαύτας, ὥστε τῶν ἀδυνατίων εἶναι νὰ μὴ ἀποβαίνῃ ἐν ταῖς καθ' ἑκάστην ἐλάχιστος καὶ ἀτελέστατος ὁ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιμονῆς καὶ καρτερίας εἰς ἀπάσας τὴν διάνοιαν ἐφιστῶν. Πόρρω ἡμῶν ἀπεχέτω ὁ ψόγος μαθησεων, ἐξ ὧν πλείστας ὄσας ἠρύσατο ἡ ἰατρικὴ ὠφελείας! ἀλλ' ὁ μὲν βίος βραχύτερος, ἢ δὲ τέχνη μακροτέρα ἢ ὥστε νὰ δυνώμεθα ἴση μὲν σπουδῇ, ἴση δὲ ἐπιτυχίᾳ νὰ θεραπεύωμεν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ τὴν τέχνην καὶ τὰ παραρτήματα αὐτῆς. Ὁ φρόνιμος πρακτικὸς ἀφιερῶ ὅλον ἑαυτὸν εἰς ἐκεῖνο μόνον τὸ μέρος, ἐνθα ἔγκειται τὸ τῆς τέχνης κεφάλαιον, τῶν δὲ ἄλλων ἄπτεται ἀκροθιγῶς. Τοῦ ἐνός μόνου ἰατροῦ τὴν ἐπιμέλειαν εὐπετῶς πάνυ διασταθμῶνται: πολλὰ μὲν ἰατρῶν παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων βίβλοι, πολλὰ δὲ ἐφημερίδες ἰατρικαί, μελέτη τῶν ἰδίων αὐτοῦ παρατηρήσεων, πολλὰ δὲ φιλότιμοι καὶ φιλόπονοι ἔρευναι τῶν ἐν τῇ τέχνῃ μέχρι τοῦ νῦν ποθειμένων.

Συμβούλευε τὸ πάλαι ὁ Πυθαγόρας τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς νὰ σκέπτωνται καθ' ἑκάστην ἐπὶ τῶν καθ' ἑκάστην πεπραγμένων ἀναφωνοῦντες «πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;» Τὸ χρυσοῦν παράγγελμα ἀρμόζει πρώτιστα καὶ μάλιστα τοῖς ἰατροῖς. Ὁ πρακτικὸς τῆς τέχνης θεράπων, οἶκαδε ὑποστρέφων, οὔτε ληκύθους καὶ λεκάνια χημικὰ μεταχειρίζεται, οὔτε βοτανοθήκας περικοσμεῖ, οὔτε εἰς ἄλλα παραπλήσια σχολάζει, ποιεῖται δὲ σπουδὴν περὶ τὰ κυρίως ἰατρικὰ πράγματα, αἰτῶν ἅμα καὶ διδοὺς λόγον καὶ εὐθύνας, καὶ πλεονάκεις ἐρωτῶν ἑαυτὸν, τί δεινὸν ἰάτρευσας σήμερον; τί δὲ κατὰ γνώμην ἔπραξας; Ἴδου ἀσχολία τῇ ἰατρικῇ ἐπιστήμῃ ἐμπρέπουσα! Ἴδου φροντίσματα, ὧν πολλῇ τῇ σπουδῇ καὶ ἰσχυρῶς δέον νὰ ἐπιμελῆται ὁ ἐκείνης θεράπων! Ἐὰν δὲ καὶ ὀλίγος αὐτῇ περισσεύῃ χρόνος, καὶ τοῦτον ἄς δαπανᾷ ἐπανορθῶν τὰ παραπτώματα καὶ τὰς καταχρήσεις τῶν νοσοκομείων, ἀναμιμνήσκων τοὺς φαρμακοπώλας τὰ ἴδια καθήκοντα,

καθιστῶν δὲ νοσοκόμους ἀνδρας πεπειραμένους, οἵτινες νὰ ἀπεργάζωνται ἑαυτῷ βραχυτέραν μὲν τὴν τέχνην, ράονα δὲ καὶ προχειροτέραν καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ καιροῦ καὶ τὴν πεῖραν καὶ τὴν κρίσιν.

Τοὺς νοσοῦντας οἱ πάλαι ἰατροὶ συνείθιζον νὰ ἐπιτρέπωσιν εἰς τὴν φροντίδα τινὸς ἐκ τῶν ἰδίων μαθητῶν ¹⁾. ἀλλ' ἐπειδὴ ταυῦν ἄλλη ἢ τῆς ἰατρικῆς μέθοδος, σπουδαιότατη θὰ ἦτο ἡ ἐγκατάστασις νοσοκόμων κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν μαιευτριῶν. Εἰς τὸ ἱπποκράτειον τοῦτο παράγγελμα οὐδεὶς τῶν νεωτέρων, ὅσον γε ἐγὼ οἶδα, προσέσχε τὸν νοῦν ἐπιμελέστερον παρά τὸν σοφὸν Κάρρeron, ἐκδόντα πέρυσιν ἐν Παρισίοις ἀξίαν πάσης συστάσεως βίβλον ἐπιγεγραμμένην *Manuel pour le service des malades, ou Précis des connoissances nécessaires aux personnes chargées du soin des malades.*

Τί δὲ κέντρον (ἴσως ἐρωτήση τις) ἔχει δύναμιν νὰ παροτρύνῃ ἡμᾶς διαρκῶς πρὸς τὴν ἰατρικὴν τέχνην τὴν τοσοῦτον χαλεπὴν καὶ ἐπίπονον; Ἄρα γε τῆς εὐδοξίας ἢ τοῦ χρυσοῦ ἢ πείνας ἢ ἀποτρόπαιος; Ἄλλ' αὕτη μὲν δῆπου μόνον τὸν χύδην ὄχλον καὶ δὴ καὶ πρὸς τὰ χυδαῖα ἰσχύει νὰ παρορμᾷ· τὸν μεγάλθυμον δὲ καὶ ἐλευθέριον, τὸν ἥμισυ αἰσχροκερδῆ καὶ πάντως ἀφιλάργυρον ἀνδρα, «τὸν περὶ τὴν τεχνέων ἀπασέων ἐπιφανεστάτην» ἀσχολούμενον, ὅπως καθιερώσῃ καὶ χρόνον καὶ σχολὴν καὶ ἀσχολίαν καὶ ὄλον ἑαυτὸν εἰς τὴν εὐεξίαν τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν ἄλλο ἀγαθὸν δύναται νὰ προτρέψῃ τελεσφορότερον τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, κατὰ τὸν πατέρα τῆς ἰατρικῆς Ἰπποκράτην· «ἦν γὰρ παρῆ φιλανθρωπία, πάρεστι καὶ φιλοτεχνία». Τῆς ἀπροφασίστου ἄρα φιλανθρωπίας ἐμπορούμενος ὁ ἰατρὸς πρῶτος μὲν καὶ ἀγογγύστως ὑπομένει τοὺς ἀμετρήτους τῆς τέχνης πόνους καὶ τὰς μόλις ἀνεκτὰς διοχλήσεις, συχνάκις δὲ καὶ ἐπιμελέστερον ἐπισκέπτεται τοὺς κάμνοντας, ²⁾ εὐπροσήγορος δὲ καὶ καρτερικὸς διατελῶν καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν μόνην μετὰ θάρρους ἀποβλέπων ³⁾ προτείνει ἐν ταῖς ἐκάστοτε

¹⁾ Τῶν δὲ μανθανόντων ἔστω τις ὁ ἐφεστῶς, ὅπως τοῖς παραγγέλμασιν οὐ πικρῶς χρῆσεται, ποιήσῃ δὲ ὑπουργίαν τὸ προσταχθέν· ἐκλέγεσθαι δὲ ἀπ' αὐτέων ἤδη τοὺς εἰς τὰ τῆς τέχνης εἰλημμένους (Περὶ Εὐσχημοσύνης).

²⁾ Ἐσόδῳ χρέω πυκνῶς, ἐπισκέπτεο ἐπιμελέστερον (αὐτόθι).

³⁾ Ὁμιλητικοί, εὐκρητοὶ πρὸς ἅπαντας, καρτερικοὶ, πρὸς τὸν καιρὸν εὐθετοὶ, ὑπομενητικοί, εὐεπίη χρώμενοι, χάριτι διατιθέμενοι, ἐς ἀληθειὴν πρὸς τὸ ὑποδειχθέν ἀποτελεσματιζόμενοι (αὐτόθι).

στενοχωρίαις καὶ ἐτέρων ἰατρῶν τὴν ἐπεισαγωγὴν, ¹⁾ ἄνευ φθόνου ²⁾ καὶ ἄνευ ἀλαζονείας ³⁾).

Ἀποτιθέμενος πᾶσαν φιλαυτίαν, ἐγκρατῆς ἅμα καὶ σώφρων ἀποδείκνυται διότι ἀναστέλλει τὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς· δὲν νοῶ τὰς ἀθεμίτους καὶ ἀρρήτους ἐπιθυμίας, ⁴⁾ τὰς τὴν εὐημερίαν τῶν ἄλλων βιαζομένας καὶ λυμαινομένας (διότι τίς προσέβη εἰς τοσοῦτον ἀνοσιότητος, ὥστε ἀντὶ μισθοῦ τῆς θεραπείας νὰ ἀποστερῇ τὸν νοσήσαντα τὴν ἀγνότητα τῆς θυγατρὸς ἢ τῆς συμβίου τὴν πίστιν;) νοῶ δὲ μᾶλλον τὴν ὑπεράγαν τῶν οἰκείων πραγμάτων φροντίδα, ἥπερ ὁ ἰατρὸς χαριζόμενος προτιμᾷ τῶν ἀπόρων ἀσθενῶν τοὺς εὐπόρους καὶ ἐπάγει ἐπικουρίαν μόνῳ τῷ νοσήματι, οὐχὶ δὲ καὶ τῇ ἐνδείᾳ, ⁵⁾ τραχέως μὲν καὶ χαλεπῶς

¹⁾ Οὐκ ἄσχημον δὲ, οὐδ' ἦν τις ἰατρὸς στενοχωρέων τῷ παρεόντι ἐπίτινι νοσέοντι καὶ ἐπισκοτεόμενος τῇ ἀπειρίῃ κελεύη καὶ ἐτέρους εἰσάγειν εἴνεκα τοῦ ἐκ κοινολογίης ἱστορῆσαι τὰ περὶ τὸν νοσέοντα καὶ συνεργοὺς γενέσθαι ἐς εὐπορίην βοηθήσιος (Περὶ Ἰδύσχημοσύνης).

²⁾ Ὁ γὰρ ἂν μεθ' ὄρκου ἐρέω, οὐδέποτε ἰητροῦ λογισμὸς φθονήσειεν ἂν ἐτέρῳ, ἀκιδνὸς γὰρ ἂν φανεῖη, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ ἀγχιστεύοντες ἀγοραίης ἐργασίης πρήσσουσι ταῦτα εὐμαρέως (περὶ Ἰδύσχημοσύνης).

³⁾ Τῶν διδασκάλων τις καὶ φίλων ἔλεγέ μοι ἄρτι, ὅτι καὶ ταχύτερον καὶ εὐχερέστερον θὰ ἐπετύγχανον τοῦ σκοποῦ τὰ ἰατρικὰ συμβούλια, ἂν οἱ ἐπεισαγόμενοι ἰατροὶ, πρὶν ἢ εἰσελθῶσι παρὰ τὸν νοσοῦντα, ἐδιδάσκοντο ἐγγράφως ὑπὸ τοῦ εἰσκαλέσαντος αὐτοὺς Ἀσκληπιάδου τὰ κατὰ τὸ νόσημα καὶ τὰς διαφόρους τούτου περιστάσεις. Τὴν ὠραίαν τοῦ διδασκάλου μου γνώμην ἐξήνεγκε πρὸ δύο καὶ ἐπέκσινα χιλιετηρίδων ὁ Ἴπποκράτης ὣδε· «ἴσθι δὲ γινώσκων ὁ χρὴ ποιέειν πρὶν εἰσελθεῖν πρὸς τὸν νοσέοντα· πολλὰ γὰρ οὐδὲ συλλογισμοῦ, ἀλλὰ βοηθείης δεῖται τῶν πραγμάτων· προδιαστέλλεσθαι οὖν χρὴ τὸ ἐκβησόμενον ἐκ τῆς ἐμπειρίας· ἐνδοξον γὰρ καὶ εὐμαθές. (Περὶ Ἰδύσχημοσύνης).

⁴⁾ Τὰς ἀνοσιουργίας ταύτας ἀπηγόρευσε καὶ ὁ Ἴπποκράτης ἐν τε τῇ Ἰητροῦ Ὁρκῷ «ἐς οἰκίας δὲ ὀκόσας ἂν ἐσίω, ἐσελεύσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, ἐκτὸς ἐὼν πάσης ἀδικίης ἐκουσίης καὶ φθορίης τῆς τε ἄλλης καὶ ἀφροδισίων ἔργων, ἐπὶ τε γυναικείων σωμάτων καὶ ἀνδρώων ἐλευθέρων τε καὶ δούλων» — καὶ ἐν τῇ Περὶ Ἰητροῦ «δεῖ δὲ τοῦτον σκοπέειν τάδε, περὶ τὴν ψυχὴν σώφρονα, μὴ μόνον τὸ σιγᾶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὸν βίον πάνυ εὐτακτον, μέγιστα μὲν ἔχει πρὸς θόξαν ἀγαθὰ, τὸ δὲ ἦθος εἶναι καλὸν καὶ ἀγαθὸν, τοιοῦτον δ' ὄντα πᾶσι καὶ σεμνὸν καὶ φιλόανθρωπον».

⁵⁾ Πολλαχοῦ τῶν συγγραφεῶν αὐτοῦ προτρέπει ὁ Ἴπποκράτης τοὺς ἰατροὺς νὰ μὴ καταλιμπάνωσιν ἀβοηθήτους τοὺς ξένους καὶ τοὺς ἀπόρους· «εἰ δὲ καιρὸς εἴη χορηγίης ξένῳ τε ἐόντι καὶ ἀπορέοντι μάλιστα ἐπαρκέσειν τοῖσι τοιουτέοισι. (Παραγγελαί).

τοῖς πενομένοις προσφερόμενος, χαμαιζήλως δὲ καὶ ἀνελευθέρως τοὺς πολυχρύσους σαίνων καὶ ὑπερθεραπεύων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σώματος ἐπιδιώκων ἀβρότητα καὶ κοιμψότητα λίαν ἐξεζητημένην καὶ ἐπαχθῆ¹⁾. Ἄστειος τῷ ὄντι ἰατρός! κέρδεσιν ἠττώμενος κατὰ τὸν ποιητὴν καὶ εἰς τὸ ἴδιον ἀφορῶν συμφέρον, λιπαρὸς τὴν κόμην καὶ τὸν πώγωνα, μύρων τε καὶ ἀλοιφῶν ὄζων, φοιτῶν εἰς τοὺς δμίλους τῶν χαριέντων καὶ ἀστείων, φεύγων δὲ τῶν ἐνδεῶν τὴν ρυπαρίαν· καὶ τὸν μὲν βραχὺν τοῦ βίου χρόνον, τὸν εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς τέχνης ὀφειλόμενον, ἀπόνως ἀνὰ μέσον κτενὸς καὶ κατόπτρου κατατρίβων, περὶ πλείονος δὲ ποιούμενος τὸν ἀλλωπισμὸν τῆς ἰδίας κεφαλῆς μᾶλλον ἢ τὴν σωτηρίαν τῶν πασχόντων. Παρὰ τοιούτου ἀνδρὸς μηδὲν ἀπεκδέχου μήτε γενναῖον μήτε μόνιμον. Καὶ αὕτη μὲν ἡ εἰκὼν τοῦ ἰατροῦ τοῦ φιλαύτου.

Ἄλλοίαν πάντως ὁδὸν τρέπεται ὁ ἰατρός, ὁ σοφία καὶ φιλοφροσύνη ἀκραιφνεῖ περικοσμούμενος. Τὸ μὲν τῆς πόλεως ἀγαθὸν διὰ παντὸς ἄγει ἐπίπροσθεν πάσης αὐτοῦ οἰαςδῆποτε χρείας καὶ ἀνάγκης, κοιμψότητα δὲ ἐπιτηδεύει οὐχὶ τὴν περίεργον, ἀλλὰ τὴν ἀπλῶς ἀφισταμένην ἀπὸ τῆς ἀγροίκου καὶ ἀπειροκάλου ἀτημελείας. Ἀπανταχοῦ ἀνευρίσκων τὴν ἐκ τοῦ θείου κηδεμονίαν, ἐπαγρυπνεῖ καὶ αὐτὸς, Θεοῦ δίκην,²⁾ εἰς ἅπαντας ἐξ ἴσου· καθ' ὃν δὲ τρόπον ὁ ὠχροποιὸς θάνατος ἴσω ποδὶ κρούει καὶ τῶν πενομένων τὰς καλύβας καὶ τῶν βασιλείων τὰς τύρρεις,³⁾ οὕτω καὶ ὁ ἰατρός πειράται νὰ ἀποσοβῆσῃ τὸν θάνατον ἀπὸ τούτων καὶ ἐκείνων ἄνευ διακρίσεως. Καὶ χρηματισμοῦ δὲ καὶ παντὸς κέρδους κρείττων μεριμνᾷ καὶ ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῶν καμνόντων ὅση γε αὐτῷ δύναμις⁴⁾· ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ ἀρρώστου πτωχοῦ ἐνδειαν

1) Ἴδοι δέ τις καὶ ἐπ' ἐσθῆτος καὶ τῆσι ἄλλῃσι περιγραφῆσι· κῆν γὰρ ἔωσιν ὑπερηφανέως κεκοσμημένοι, πολὺ μᾶλλον φυκτέοι καὶ μισητέοι τοῖσι θεομένοισι εἰσίν. . . . καὶ τηρεῖν δὲ γρηῃ ἑωυτὸν ὅτι μάλιστα μὴ πολλὰ φαίνοντα τῶν τοῦ σώματος μερέων. (Περὶ Ἐὐσχημοσύνης).

2) Ἰητρὸς γὰρ φιλόσοφος ἰσόθεος. (Περὶ Ἐὐσχημοσύνης).

3) Pallida mors aequo pulsat pede
pauperum tabernas Regnumque
turres. (Ὁρατίου Λ. 4.)

4) Καὶ ἐνὶ τὰ πρὸς σοφίην ἐν ἰητρικῇ πάντα, ἀφιλαργυρία, ἐντροπή, ἐρυθρήσις πράσσειν δὲ ἅπαντα ταῦτα ἡσύχως, εὐσταλέως, μεθ' ὑπουργίης τὰ πολλὰ τὸν νοσέοντα ὑποκρυπτόμενον ὡδὲ χρῆ, παρακελεύοντα ἰλαρῶς . . . ἅμα μὲν ἐπιπλήσσειν μετὰ πικρίας καὶ ἐντάσειον, ἅμα δὲ παραμυθέσθαι μετ' ἐπιστροφῆς καὶ ὑποδέξιος. (Περὶ Ἐὐσχημοσύνης).

ἢ ἀνακοινοῦται τῷ ἀρρώστῳ πλουσίῳ ἐν καιρῷ εὐθέτῳ, ἢ αὐτὸς ἐκ τῶν ἰδίων ἐπικουφίζει. Νύκτωρ δὲ καὶ μεθ' ἡμέραν, ὄλη ψυχῇ τε καὶ διανοίᾳ ἐγκύπτει εἰς τὴν μελέτην τῆς ἰδίας τέχνης, ἵνα καὶ τὴν δραπέτιν εὐκαιρίαν, τὸν καιρὸν τὸν ὀξὺν, αἰσίως συναρπάξῃ καὶ τὴν πεῖραν ἀσφαλέστερον ἀσκήσῃ καὶ τὴν κρίσιν εὐχερέστερον ἐκφέρῃ καὶ συνελόντι εἰπεῖν ἐπαξίως τῆς Τέχνης ἐπιτελῆ καὶ ὀρθοῖ τοῦ γνησίου ἱατροῦ τὰ καθήκοντα. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ καθ' Ἱπποκράτην ἱατροῦ.

Ἑμεῖς δὲ, Προκαθηγητὰ ἐκλαμπρότατε, καὶ Καθηγηταὶ βασιλικοὶ περιφανέστατοι, ἐπεικῶς κρίνατε (πλεονάκις ἐκλιπαρῶ Ἑμᾶς καὶ κα-
οικετεύω), ἀν' ἐσχιαγράφῃσα τοῦ γνησίου ἱατροῦ τὴν εἰκόνα. Περιττὴ πάντως ἢ ἐνώπιον Ἑμῶν τῶν καθηκόντων ἐκείνων ἀπαρίθμησις· διότι τοῦ μὲν ἱατροῦ τὰ καθήκοντα Ἑμεῖς διδάσκετε μὲν στρογγύλῳ τῷ στόματι, διδάσκετε δὲ ζωηρῷ τῷ παραδείγματι, τὴν δὲ Ἑμετέραν κρίσιν οὐδέποτε οὔτε ὁ καιρὸς διαφεύγει, οὔτε ἡ πεῖρα πλανᾷ· καὶ μοχθεῖτε μὲν Ἑμεῖς καὶ κοπιᾶτε ἵνα ἀπεργάζησθε μακρότερον μὲν τὸν βίον, βραχυτέραν δὲ τὴν τέχνην· διὰ τοῦτο δὲ μόνον σπουδάξετε περὶ τὴν ἱατρικὴν, ὅτι ἡ ἱατρικὴ ὀρθῶς καὶ νομίζεται καὶ ὀνομάζεται μέγα τοῖς ἀνθρώποις ἐπικούρημα. Ἄλλ' εἰς ἀκαδημαϊκὸν νόμιμον ὀφείλων νὰ ἐπαρκέσω, ταύτην ἀντὶ πάσης ἄλλης τὴν τοῦ λόγου ὑπόθεσιν καὶ ἀφορμὴν προειλόμην, ἵνα διὰ τοῦ Ἑμετέρου αὐτῶν παραδείγματος ἐπὶ μᾶλλον παροξύνω ὅσας διανοίας ἰσχύει νὰ ἐπικλάσῃ ὁ Ἱπποκράτειος ἀφορισμός. Ἐγὼ δὲ, τῶν Ἑμετέρων δογμάτων ἐμφορούμενος, ¹⁾ διὰ παντὸς ἐκ τῶν ἐνόντων θὰ φιλοτιμῶμαι νὰ καταστῶ μιμητῆς Ἑμῶν, «ἐφ' ὅσον δὲ ζῶ, μνήμων ἐμαυτοῦ, καὶ φέρω αἴσθημα ἀκήρατον, Ἑμᾶς πιστῇ τῇ διανοίᾳ ἀείποτε θὰ σέβω καὶ τιμῶ καὶ Ἑμετέρος καλούμενος θὰ καυχῶμαι καὶ σεμνύνωμαι» ²⁾).

¹⁾ Ἡ μάθησις, ἐμφυσιωθεῖσα ὀξυῶς τε καὶ εὐαλδέως τοὺς καρποὺς ἐκφέρεται· ὅμοιη γὰρ τῶν ἐν τῇ γῆ φουμένων θεωρεῖται, τοιήδε καὶ τῆς ἱατρικῆς ἢ μάθησις· ἡ μὲν γὰρ φύσις ἡμέων ὁμοῖον ἢ χύρη· τὰ δὲ δόγματα τῶν διδασκόντων ὁμοῖον τὰ σπέρματα. (Νόμος).

²⁾ quamdiu mei
Vivam memor, pectusque sincerum geram,
Vos mente fida semper observans colam,
Vesterque dici gloriabor.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΡΑΓΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΕΣΙΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗΝ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ.

(Πρόλογος Κοραΐ).

Γραμματική τῆς ἰατρικῆς ἢ προσηγορεύετο οὐχὶ ἀπροσφυῶς τότε τὸ πονημάτιον, ἐν ᾧ ἀποτεταμιευμένα ὑπάρχουσι γνώσεις ἀναγκαῖαι μὲν τοῖς πρωτοπείροις, ὠφέλιμοι δὲ τοῖς τε ἰατροῖς καὶ παντὶ ἀνδρὶ ἐλλογιμῷ.

Οἱ μὲν περὶ τὰ στοιχεῖα σπουδάζοντες ἐπισκοποῦσιν ἀναπεπταμένον ὅλον τὸ εὐρὺ πεδῖον τῆς ἰατρικῆς· καὶ ἐὰν μὲν χειραγωγῶνται ὑπὸ βεβαίων ἀρχῶν, ἢ διανύσωσιν αὐτὸ εὐπετέστερον· ἐὰν δὲ αἰσθάνωνται ἐλλειπούσας τὰς ἰδίας δυνάμεις, ἢ ἀποστῶσι μελετημάτων, οὐδὲν ἄλλο αὐτοὺς ἀπεργαζομένων ἢ μάστιγας τῆς κοινωνίας.

Τῶν δὲ ἰατρῶν οἱ πρακτικοί, οἱ κατὰ κακὴν αὐτῶν μοῖραν ἐλλιπῶς καὶ φαύλως σπουδάζαντες, διδάσκονται καὶ οὗτοι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως πῶς νὰ ἐπανορθώσωσι καὶ ὅσα διέπραξαν ἐν τῇ σχολῇ ἀμαρτήματα καὶ ὅσας ἐπήνεγκαν τῇ κοινωνίᾳ ζημίας· καὶ πιθανὸν μὲν νὰ λάβωσι βουλήν ἀμετάθετον ἵνα τελειωθῶσιν ἐν τέχνῃ, ἧς ἦσαν κατὰ φαντασίαν μόνον ἐγκρατεῖς· πιθανὸν δὲ μάλιστα, γενναίως μεταβουλεύόμενοι, νὰ παραιτηθῶσι τὴν ἄσκησιν τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος, ὅπως εἰσέλθωσιν εἰς τὴν τάξιν ἀνθρώπων χρηστῶν, ἀφ' οὗ ἐξέλθωσι τῆς τάξεως ἰατρῶν ἐθελοκακούντων καὶ παντελῶς ἀβελτέρων.

Οἱ ἐλλόγιμοι ἄνδρες τελευταῖον, οἱ ὄντες μὲν τῆς ἰατρικῆς τέχνης καθόλου ἀδαεῖς, οὔτε καιρὸν δὲ οὔτε ἔφεσιν ἔχοντες νὰ ἐπέρχωνται παραπλήσια συγγράμματα ἐπιστημονικὰ, χαίροντες δὲ ἐπιωςδῆποτε, ὅτι ἐν τοιούτῳ πονηματίῳ ἐπιβλέπουσι τεθησαυρισμένην ὅλην τὴν

πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ κτιρίου τῆς ἰατρικῆς χρειώδη καὶ ἀπαραίτητον ὕλην, θὰ ἀνεύρωσι διδάγματα, δι' ὧν νὰ ἐξαρκέσωσιν εἰς τὴν φιλομαθίαν αὐτῶν καὶ περιεργίαν. Μηδαμῶς δὲ ὑπολάβωσιν, ὅτι τὸ ἐξαρκέσαι εἰς τὴν φιλομαθίαν καὶ περιεργίαν εἶναι ὁ μόνος καρπὸς, ὃν δεόν νὰ δρέψωσι· διότι, ἐρευνῶντες τὸ πονημάτιον αὐτὸ σπουδαίως καὶ ἐπιμελῶς, θὰ ἀπαλλαγῶσι δύο προλήψεων ἐξ ἴσου ὀλεθρίων εἰς τὴν διατήρησιν τῆς τε ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν.

Ἀποβλέποντες εἰς τὰς ἀπειροπληθεῖς γνώσεις, ἃς προῦποτίθησιν ἢ τῆς ἰατρικῆς ἀσκήσεις, καὶ εἰς τὰ μυρία καθήκοντα, ἃτινα δεόν νὰ ἐπιτελῆ ὁ ἰατρός, θὰ καταλήξωσιν εἰς τόδε τὸ ἔλλογον συμπέρασμα· ἀφ' οὗ καὶ τῶν ἰατρῶν ὁ σοφώτατος κινδυνεύει οὐχὶ σπανίως νὰ πλανηθῆ, πόσω εὐχερέστερον καὶ συχνότερον κινδυνεύει νὰ σφαλῆ ἰδιώτης ἀνὴρ, ὅστις, διὰ μόνης τῆς βοηθείας εὐαρίθμων καὶ λίαν ἀνεπιτηδείως συνηρμολογημένων συνταγῶν ἢ καὶ ἐκ τινων συμβουλῶν γραϊδίων, ἀξιοῖ μὲν νὰ θεραπεύῃ αὐτὸς ἑαυτὸν, ἀποθρασύνεται δὲ τοσοῦτον, ὥστε ἀξιοῖ νὰ ἰατρεύῃ καὶ ἄλλους. Ἄν ἡ ἀνάγνωσις τοῦ πονηματίου τοῦδε ἠδύνατο νὰ ἀποσοβήσῃ τὴν καθόλου μανίαν τοῦ ἀναμίγνυσθαι εἰς τὰ τῆς ἰατρικῆς, ἢ τοῦ κοινοῦ ὠφέλεια θὰ ἦτο μέγιστη καὶ σωτηριώδης.

Ἐτέρα πρόληψις οὐχ ἤττον βλαβερὰ καὶ δεινὴ ὁμολογεῖται ἐκεῖνη, καθ' ἣν δικαιοῦσί τινες νὰ κρίνωσι περὶ τέχνης πάντως αὐτοῖς ἀγνώστου, νὰ ρυθμίζωνται δὲ, κατὰ τὴν ἐκλογὴν ἰατροῦ, πρὸς τὸ κῦρος τοῦ δεῖνος ἢ δεῖνος μᾶλλον ἢ πρὸς λογισμὸν ὀρθόν τε καὶ ὑγιᾶ. Τὸ πονημάτιον τόδε, ἀπαριθμοῦν τὰ τοῖς ἰατροῖς οὐσιώδη προσόντα, φυσικά τε καὶ ἐπίκτητα, χορηγεῖ συγχρόνως τοῖς ἰδιώταις μὲν, ἀστείοις δ' ἄλλως καὶ σπουδαίοις ἀνδράσιν, οὐκ ὀλίγα σύμβολα πρὸς διαστολὴν τοῦ ὄντως ἰατροῦ καὶ τοῦ ἀγύρτου ¹⁾. Ἀγανάκτησιν ἅμα καὶ οἶκτον ἐμποιεῖ τοῖς θεωμένοις ἐνθεν μὲν ἀγύρτης ἀσκῶν τὴν ἀνθρωποκτόνον αὐτοῦ τέχνην ὑπὸ τὴν προβολὴν σφετερισθείσης εὐφημίας καὶ ὑπολήψεως, ἐνθεν δὲ, εὐπαίδευτος ἀλλὰ μετριόφρων ἰατρός, ἀποδοκιμαζόμενος καὶ διωθούμενος

1) Ἐνθάδε ἡ λέξις ἀγύρτης λαμβάνεται ἐν τῇ καθόλου ἐννοίᾳ, δηλοῖ ἐπομένως οὐχὶ μόνους τοὺς διανέμοντας ἐντύπους ἢ ἐγγράφους εἰδήσεις ἐν ταῖς ὁδοῖς. Φαῦλος ἰατρός, θέλων ἰσχυρογνωμόνως καὶ ἀμεταπειστῶς νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸν βίον ἐκ τῆς ἀσκήσεως τῆς ἰατρικῆς, εἶναι ἐπ' ἐμοὶ δικαστῆ ἀγύρτης· ἰατρός, κεκτημένος μὲν γνώσεις τινὰς, φροντίζων δὲ ἵνα αὐξήσῃ οὐχὶ τὰς γνώσεις ἐκεῖνας, ἀλλὰ τὴν ὑπάρχουσαν αὐτῷ οὐσίαν, εἶναι ἀγύρτης.

ὑπ' ἀνθρώπων, οἵτινες πᾶν ἄλλο φαίνονται ὄντες ἢ κριταὶ αὐτοῦ ἀρμο-
διοὶ. Ὁφελίμου λοιπὸν ἔργου ἐπιλαμβάνεται ὁ πειρώμενος νὰ διαφωτίση
τοὺς ἀπολύτως θέλοντας νὰ κρίνωσι περὶ τέχνης, πρὸς ἣν ἀπείρως
ἔχουσι καὶ ξένως, παρέχων αὐτοῖς πόρους, δι' ὧν νὰ ἀποφαίνωνται
κρίσιν ἤτιον αὐθαίρετον καὶ ἤτιον αὐθάδη.

«Ὁ βίος βραχὺς, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ» κατὰ τὸν Ἴπποκράτην.
Ὁ ὑψηλὸς ¹⁾ οὗτος ἀφορισμὸς ἅμα μὲν περιλαμβάνει ἅπαντα τοῦ ἱατροῦ
τὰ καθήκοντα, ἅμα δὲ ὑποδεικνύει καὶ τοῖς πρὸς τὸ γένος τῶν Ἀσκλη-
πιαδῶν ἀπροσμίκτης ἀσφαλῆ μέθοδον, ἥτις, ὀρθῶς ἐφαρμοζομένη, δια-
φωτίζει αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀνδρός, ὧν περ κατ' ἀνάγκην ἐπι-
τρέπουσι τὴν ἰδίαν ὑπαρξιν καὶ ὑγείαν.

Ἄνθρωπος, οὐχὶ ἐξ ἀρχῆς διατελέσας φιλήκοος καὶ καλῶν ἀκου-
σμάτων ἀκόρεστος, ποιησάμενος δὲ λίαν βραχείας ἢ λίαν ἐλλιπεῖς
μελέτας ἐν τέχνῃ, εἰς ἣν χαλεπῶς καὶ μόλις ἐπαρκεῖ σύμπας ὁ ἡμέ-
τερος βίος, ἀναγκαίως ἀποβαίνει ἱατρὸς ἀδόκιμος, σκαιὸς καὶ οὐδε-
νὸς ἄξιος.

Ἄνθρωπος, φύσει ἀμοιρῶν διανοίας εὐρυτέρας, ὅπως συναρπάσῃ
ἐφ' ἅπαξ, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἐν χρόνῳ ἀκαρεῖ, πάσας τὰς εἰδικόν τι νόσημα
ἀπαρτιζούσας περιστάσεις, ἵνα ἀντιβάλλῃ ταύτας πρὸς τε ἀλλήλας καὶ
πρὸς παραπλησίας ἄλλας κτηθείσας ἐκ πείρας προγενεστέρας, οὕτω δὲ
ἐξενέγκῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου νοσήματος κρίσιν ἀδιάπταιστον, ἀναγκαίως
ἀποβαίνει ἱατρὸς ἀδόκιμος, σκαιὸς καὶ οὐδενὸς ἄξιος ²⁾. Οἱ βουλόμενοι
νὰ κρίνωσι περὶ τοιοῦτου ἱατροῦ ἄς ἐπιστήσωσι τὸν νοῦν εἰς οἷαν
ποιεῖται χρῆσιν τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ χαρισμάτων κατὰ τὰς κοινὰς
καὶ συνήθεις τοῦ βίου περιπτώσεις.

Ἄνθρωπος, ἐκδιδαχθεὶς μὲν ἅπαντας τοὺς κλάδους καὶ ἀπάσας
τὰς ἐπικούρους τῆ ἱατρικῆ ἐπιστήμας, προαιρούμενος δὲ καὶ πολὺ

¹⁾ Ὑψηλὸν ἐκάλεσα τὸν ἀφορισμὸν τοῦτον διὰ τὸ ὕψος τῆς τε ἐννοίας καὶ
τῆς φράσεως. Προτεταγμένος ἀπάντων τῶν ἀφορισμῶν, ὡσανεὶ ἦτο καὶ εἰσαγωγὴ
εἰς τούτους, ἐξηγγελμένος δὲ καὶ δι' ὕψους γενναίου καὶ ἀκριβοῦς, ὁμοιάζει μετώπῃ
ἀρχιτεκτονικοῦ ἀριστουργήματος ἀποκαλύπτοντι εἰς τὴν πρώτην τοῦ ὀφθαλμοῦ
ριπὴν τό τε μέγεθος καὶ τὴν καλλονὴν τοῦ μεγάρου. Παράδοξον φαίνεται, ὅτι ὁ ἐκ
Φαλήρου Δημήτριος ἐβουλεύθη νὰ κατακρίνῃ τὸν ἀφορισμὸν· σημειωτέον ὅμως,
ὅτι ὁ ρήτωρ ἢ γραμματικὸς οὗτος ἤκμασεν ἐν οἷς χρόνοις ἤρξατο ἡ Ἑλλάς ἀπο-
βάλλουσα τὸ τοῦ καλοῦ αἰσθημα ἅμα τῷ αἰσθηματι τῆς ἐλευθερίας.

²⁾ Ὁ καιρὸς δέξυς, ἡ δὲ πείρα σφαλερὴ, ἡ δὲ κρίσις χαλεπὴ. (Ἴπκ. Ἀφ. 1).

μᾶλλον ἐπιπολάζων καὶ προσκαθεζόμενος εἰς κλάδον μὴ ἀνήκοντα ἀκριβῶς εἰς τὴν πρακτικὴν, ἐνδέχεται νὰ καταστῇ ἔξοχος φυσιοδίφης, εὐδόκιμος ἀνατομικὸς, περιφανὴς χημικὸς, κλ. δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο θὰ διατελῇ ὡν ἥμιστα διαπρεπῆς ἰατρός.¹⁾

Ἄνθρωπος, αἰέποτε περιουσιῶν καὶ ἐξετάζων τοιαύτην νοσοῦντων πληθύν, ὥστε ἐπ' ὀλιγίστας χρόνους στιγμὰς δύναται νὰ ἐφιστᾷ ἰδίᾳ τὴν προσοχὴν εἰς ἕκαστον αὐτῶν, ἐνδέχεται νὰ ἀποδειχθῇ ἰατρός βαθύπλουτος τε καὶ πολύχρυσος, ἀλλ' αὐδαμῶς οὐδέποτε οὔτε θὰ αὐξήσῃ οὔτε θὰ πληθύνῃ τὰς ἑαυτοῦ γνώσεις τὰς πρακτικάς. Αἱ ἐπισκῆπτουσαι νόσοι ἔχουσι πολλάκις φυσιογνωμίαν τοσοῦτον ἀμφίβολον καὶ δυστέχμαρτον, ὥστε τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατον νὰ διαγνωσθῶσιν ἀναμαρτήτως ἄνευ ἀκριβολόγου παρατηρήσεως, ἄνευ λεπτομερῶν πρὸς τε τὸν κάμνοντα καὶ τοὺς βοηθοὺς αὐτοῦ ἐπερωτήσεων καὶ ἄνευ συχνῶν ἐπισκέψεων κατὰ διαφόρους ὥρας μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας²⁾. Βέβαιον ὑπάρχει, ὅτι δ

¹⁾ Καθ' ἡμέραν ὀφείλει ὁ φιλότιμος καὶ εὐσυνείδητος ἰατρός νὰ δοκιμάζῃ ἑαυτὸν οὐχὶ ἄλλως ἢ ὡς ὁ Πυθαγόρας συνεβούλευσε παντὶ ἀνθρώπῳ νὰ ἐξετάζῃ καθ' ἕκαστην πῶς διήγαγε τὸν βίον πρὶν ἢ κατακλιθῆ εἰς ὕπνον. Ὑποστρέφων ἐκ τῶν ἐπισκέψεων, ἀντὶ τοῦ διασκεδάζειν καὶ κατατρίβειν τὸν χρόνον εἰς ἐρεῦνας φυσικῆς ἱστορίας, χημικῆς, κτλ. (ἐξαιρουμένων ὅμως τῶν περιπτώσεων, ἐν αἷς τοιαῦται ἐρευνᾶν συμβάλλονται πῶς εἰς ἐμπέδωσιν τῆς πατρικῆς ἢ εἰς διασάφησιν μέρους τινὸς τῆς ζωϊκῆς οἰκονομίας), ὀφείλει νὰ ἀπαιτῇ ἑαυτὸν λόγους καὶ εὐθύναι περὶ παντὸς ὅ,τι παρατήρησεν ἢ παρήγγειλε παρὰ τοῖς πολλοῖς νοσοῦσι, νὰ σέπτηται δὲ περὶ παντὸς ὅ,τι μέλλει νὰ παρατηρήσῃ ἢ παραγγείλῃ τῇ ἐπαύριον. Νυκτὸς καὶ ἡμέρας δέον νὰ ἐρωτᾷ ἑαυτὸν, κατὰ τὴν παραίνεσιν τοῦ Πυθαγόρου, «πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἔτελέσθη;»

²⁾ Ὁ Ἱπποκράτης προτρέπει τὸν ἰατρὸν αὐτὸν μόνον νὰ ἐπισκῆπτεται πλεονάκις τοὺς κάμνοντας «ἐσόδῳ χρέω πυκνῶς, ἐπισκῆπτεο ἐπιμελέστερον», ἀλλὰ καὶ νὰ καταλείπῃ παρὰ τούτοις νοσοκόμων δίκην ἕνα τινὰ τῶν ἰδίων ὁμιλητῶν ἵνα μὴ ἀγνοῇ τὰ κατὰ τὴν αὐτοῦ ἀπουσίαν συμβαίνοντα. «τῶν δὲ μανθανόντων ἔστω τις ὁ ἐφεστῶς, ὅπως τοῖσι παραγγέλμασι οὐ πικρῶς χρήσῃται, ποιήσῃ δὲ ὑπουργίην τὸ προσταχθέν». Ἱπποκράτους περὶ Εὐσχημοσύνης. Τὸ μακρὸν τοῦτο χωρίον ἠρμήνευσε κατὰ ρῆμα ὁ Κέλσος ἐπισυνάψας τάδε· «ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι ὅφ' ἑνὸς μόνου ἰατροῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεραπεύωνται πολλοὶ νοσοῦντες, ἐπιτήδειος δὲ φαίνεται ὁ μὴ ἀποχωρῶν τοῦ κάμνοντος ἐπὶ πολὺ . . . ἀλλ' οἱ κέρδους καὶ χρηματισμοῦ ἤττονες στέργουσιν ἀσμενέστερον τὰ παραγγέλματα, τὰ μηδαμῶς ἀπαιτοῦντα φιλοπονίαν καὶ ἐπιμέλειαν». Ὁ παραβάλλων τὴν γενναίαν ταύτην φροντίδα τοῦ πατρὸς τῆς ἰατρικῆς πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς ἀνειμένον τρόπον τοῦ ἐπισκῆπτεσθαι τοὺς ἀσθενοῦντας θὰ νοήσῃ ραδίως διὰ τίνος λόγον ἢ ἰατρικὴ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτῆς, ἐπὶ εἴκοσιν ὅλους αἰῶνας, ἔλαβεν ἐπίδοσιν οὕτω μικράν.